

Louis Couperus.

LOUIS COUPERUS MUSEUM

n i e u w s b r i e f

Door: Caroline de Westenholz

27 JANUARI - 31 DECEMBER 2023

Louis Couperus – non-binair avant la lettre?

Onder deze prikkelende titel heeft de tentoonstelling in het herdenkingsjaar 2023 plaats. De term ‘non-binair’ verwijst naar de diverse en inclusieve genderwereld van het hier en nu. Deze omvat een ‘regenboog’ van seksuele identiteiten, van homo, lesbisch, bi, pan tot ‘queer’. *Queer* wordt meestal gebruikt als de bestaande hokjes voor gender en/of seksuele identiteit niet van toepassing zijn.

Interessant genoeg lijkt dit goed aan te sluiten bij het werk van Couperus. In zijn boeken komen personages voor die als ‘queer’ gelezen kunnen worden. Denk bijvoorbeeld aan Vincent uit *Eline Vere*, Bertie uit *Noodlot*, Paul uit *De boeken der kleine zielen*, Lot uit *Van oude mensen, de dingen, die voorbij gaan...* en Helegabalus die als heilige opdracht heeft om terug te streven naar het oorspronkelijke menselijke wezen. Allemaal personages van een ‘weifelende sekse’ die in onze tijd niet zouden misstaan.

De tentoonstelling, naar een idee van Josephine van de Mortel, bestaat uit een zestal installaties die dit thema in Couperus’ werk uitdiepen, maar ook in zijn leven. Want wie was Couperus? Een verfijnde man, een dandy uit een keurig milieu, maar tegelijkertijd, zoals H. Marsman in 1934 schreef in een brief in het tijdschrift *Forum*:

‘Ik zou – je kunt er om lachen of niet – willen volhouden, dat Couperus, de kwast, de zijden, verfijnde dandy, een der weinige kerels is geweest, die in het hollandsch geschreven hebben...’

Een meesterlijke maskerade

Couperus wist al jong wat hij wilde: schrijver worden. *Eline Vere* was een doorslaand succes, maar zijn volgende boeken shockeerden het publiek. De schrijver hield echter niet van

compromissen sluiten. Hij ontvluchtte zijn geboorteland en de conventies van zijn klasse, emigreerde en schiep een eigen wereld in Frankrijk en Italië. In zijn Haagse romans deed hij voor Nederland wat Balzac deed voor Frankrijk, zoals een Engelse hoogleraar het eens uitdrukte.¹ In *De berg van licht* – misschien zijn meest ernstige roman – dook hij diep in de modderige wateren van de menselijke (en mogelijk zijn eigen) ziel, in zijn journalistieke werk speelde hij met zijn publiek en voerde hij een meesterlijke maskerade op.

Imago

Wat vond de buitenwereld van Couperus? Hij werd door zijn tijdgenoten meestal verkeerd begrepen. Dit wordt maar al te duidelijk uit de

De roze smoking van Louis Couperus op de expositie De weifelende sekse. Homoseksualiteit rond 1900 en in het werk van Louis Couperus in het Louis Couperus Museum (2003)

vele spotprenten en karikaturen die er tijdens zijn leven van hem gemaakt zijn. Vele commentatoren menen een roze draad in zijn oeuvre te ontwaren. Dit kan worden geïllustreerd aan de hand van de bekende roze smoking die hij droeg voor het Carnavalsbal van Nice in 1910. De kleur daarvan wordt door velen gezien als bewijs van zijn seksuele geaardheid, waarbij wordt vergeten dat rond 1900 groen de kleur was van de homoseksualiteit en niet roze. Zonder twijfel was hij een vrouwelijke man, maar was hij ook metterdaad homoseksueel? Met de ogen van nu zou je Couperus non-binair kunnen noemen, een beetje man, een beetje vrouw.

Zelfkant

Couperus ging graag ‘vagabonderen’, zoals zijn vrouw dat noemde. Dan daalde hij af in de zelfkant van het bestaan, in de kroegen en bordelen van het gewone volk, hetzij in die van zijn eigen tijd, hetzij in zijn verbeelding, in die van de klassieke oudheid (zoals in *De komedianten*). Zo ging hij met Israel Querido op stap in de Jordaan, vermomd als Jordaner. Vanuit een dergelijke ‘metamorfoze’ schreef hij het fragment ‘De hogere onbewustheid’, dat helaas nooit is afgemaakt.² Dit gaat over een dief, een souteneur, een gokverslaafde aan de Côte d’Azur die gewapend is met een mes en een revolver, omdat het gevaarlijk zou zijn om de bars van de Vieille Ville van Nice ongewapend te betreden. Couperus als voorloper van Jean Genet, schrijft Bastet verbaasd.³ Dit aspect komt ook aan bod op de expositie.

Types

Wat voor types mannen en vrouwen zijn er eigenlijk allemaal bij Couperus? Hier is natuurlijk al veel over geschreven. Er zijn te onderscheiden: ‘echte mannen’ zoals Rudolf

Brox in *Langs lijnen van geleidelijkheid*, beeldschone Uebermensen zoals Aldo Ardo in *Van oude mensen* en de eveneens Aldo geheten hoofdpersoon uit *Aan den weg der vreugde*; dubieuze types zoals de al eerder genoemde Bertie uit *Noodlot*, en de gedoemde, tragische held Helegabalus uit *De berg van licht*. De Couperiaanse vrouw is ook in dergelijke typen te verdelen. Fragiele vrouwen zoals Eline Vere of Cécile (uit *Extaze*), de romantische Emilie uit *Aan den weg der vreugde* en verrassend moderne, vrijgevochten types zoals Cornélie uit *Langs lijnen* of de nymfomane Léonie, de ‘femme fatale’ uit *De stille kracht*.

En nog veel meer

Een aantal iconen van de ‘queer’ community van nu passeert de revue. Een modeshow, georganiseerd door studenten van de KABK, illustreert Couperus’ dandyachtige interesse in zijn uiterlijk. Maar we geven nog niet alles prijs. Komt dat zien!

De tentoonstelling wordt vormgegeven door Josephine van de Mortel, directeur van het Louis Couperus Museum, en Henk Boelmans Kranenburg, directeur van het Toverlantaarnmuseum. 🐾

Noten

1. James Anderson Russell, *Romance and realism, trends in Belgo-Dutch prose literature*, Amsterdam 1959, hoofdstuk VII. In Nederland gepubliceerd als ‘Couperus in English’, in

Cornelis Veth, karikatuur van 'Ies' Querido en Louis Couperus vermomd als Jordaniërs, (1920). Collectie Literatuurmuseum

1. *De Nieuwe Gids* (1927) I, p.522-533 (naar aanleiding van een lezing voor het Louis Couperus Genootschap in dat jaar).
2. 'De hogere onbewustheid', in Louis Couperus, *Proza, Volledige Werken Louis Couperus*, deel 46, p.151-174.
3. Zie F.L. Bastet, *Louis Couperus. Een biografie*, Amsterdam 1987, p.346. Jean Genet was de auteur van *Journal du voleur* (Dagboek van een dief, 1949).